

Nowe ruchy społeczne i ich wpływ na funkcjonowanie systemów politycznych

New social movements and their influence on political systems functioning

Streszczenie

Postęp cywilizacyjny, wspierany przez rozwój nowoczesnych technologii, prowadzi do wielu zmian w otoczeniu społecznym, ekonomicznym i politycznym. Społeczeństwo informacyjne w swoich oczekiwaniach i dzięki dostępowi do wiedzy, wpływa istotnie na zmiany w modelu demokracji, powodując swoisty zwrot do pierwotnych form komunikowania w relacji obywatel – władza. Towarzyszy temu przesunięcie aktywności społecznej i obywatelskiej ze świata realnego do wirtualnego. W literaturze przedmiotu wykorzystanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych w ustroju demokratycznym nazywa się demokracją elektroniczną. Jej filarem jest sieciowa demokracja obywatelska, realizowana w różnych formach aktywności online. Dobrym przykładem tego typu działalności są nowe ruchy społeczne, powstałe w wyniku szeregu procesów zachodzących w nowoczesnym społeczeństwie. Wiele z nich charakteryzuje się dużą skutecznością działania, a w ostatnich latach obserwujemy istotny ich wpływ na funkcjonowanie systemów politycznych.

Podstawowy problem badawczy rozdziału koncentruje się wokół działalności nowych ruchów społecznych, zwłaszcza o charakterze politycznym. Wśród licznych przykładów tego typu ruchów, zarówno w krajach demokratycznych, jak i autorytarnych, do analizy wybrałam trzy: birmańską Narodową Ligę na rzecz Demokracji, organizacje internetowe w Korei Południowej oraz ruchy protestu podczas Arabskiej Wiosny. W tym celu zastosowałam metodę case study oraz analizę porównawczą. Zasadniczym celem badawczym jest więc przedstawienie roli nowych mediów w kształtowaniu nowych ruchów społecznych, a w konsekwencji ich działalności zachodzenia zmian w obrębie systemu politycznego.

Słowa kluczowe: Arabska Wiosna, demokracja elektroniczna, e-partycypacja, Internet, Korea Południowa, Myanmar, nowe ruchy społeczne

Abstract

The progress of civilization, supported by the development of new technologies, leads to a series of social, economic and political changes. Information Society in their expectations and through access to knowledge, significantly affect the change in the model of democracy, causing a kind of return to the original forms of communication in relation citizen-government. It is accompanied by a shift of social and civic activism from real to virtual world. In the literature, the use of information and communication technologies in the democratic system is called: electronic democracy. Its pillar is a civic network democracy, implemented in various forms of online activity. A good example of this type of activity are the new social movements, as a result of a number of processes taking place in modern society. Many of them are characterized by high efficiency operation, and in recent years we have seen their significant impact on the functioning of political systems.

The basic research problem in this chapter focuses on the activities of the new social movements, especially of a political nature. Among the numerous examples of this type of movements, both in democratic and authoritarian regimes, I have chosen to analyse three: the Burmese National League for Democracy, organizations sites in South Korea and the protest movements in the Arab Spring. For this purpose, I used the method of case study and comparative analysis. The main research goal is therefore to present the role of new media in shaping the new social movements, and consequently their activities overlap changes in the political system.

Key words: Arab Spring, electronic democracy, e-participation, Internet, Myanmar, new social movements, South Korea

Wstęp

Postęp cywilizacyjny, wspierany przez rozwój nowoczesnych technologii, prowadzi do szeregu zmian w otoczeniu społecznym, ekonomicznym i politycznym. Społeczeństwo informacyjne w swoich oczekiwaniach i dzięki dostępowi do wiedzy, istotnie wpływa na zmiany w modelu demokracji, powodując swoisty zwrot do pierwotnych form komunikowania w relacji obywatel – władza. Można bowiem zauważyć, że tak jak w starożytnej Grecji, ze względu na stosunkowo nieliczną grupę uczestników, decyzje polityczne podejmowano w oparciu o zasady demokracji bezpośredniej, by w nowoczesnej demokracji przedstawicielskiej władzę przekazać reprezentantom, tak dzi-

siaj, przy masowym dostępie do technologii informacyjnych i komunikacyjnych, udział obywateli w procesie podejmowania decyzji politycznych wzrasta, istotnie przyczyniając się do rozwoju demokracji partycypacyjnej. Towarzyszy temu przesunięcie aktywności społecznej i obywatelskiej ze świata realnego do wirtualnego, powodując, że społeczeństwo informacyjne stanowi swego rodzaju przedłużenie i poszerzenie kategorii pojęciowej społeczeństwa obywatelskiego¹. W opinii wielu badaczy, korzystanie z nowoczesnych technologii w istotny sposób wpływa na wzrost poziomu zaangażowania obywateli w sprawy publiczne². Odbywa się to dzięki temu, że Internet to medium ułatwiające kontakt z politykami i jednocześnie dające obywatelom poczucie sprawowania kontroli nad ich działaniami, ponadto wzmacnia polityczną skuteczność, podnosi poziom wiedzy na tematy polityczne, co w dalszej kolejności pozytywnie wpływa na poziom i intensywność jednostkowej partycypacji³.

Dzięki masowej dostępności do Internetu każdy użytkownik może włączyć się we wspieranie jakiejś idei, stać się członkiem organizacji, czy uczestniczyć w różnych inicjatywach, zwłaszcza że wiele z nich nie miałyby szansy rozwinąć się w świecie realnym⁴. Jak wskazuje Bartosz Secler, pozyskiwanie i nieskrępowana wymiana informacji oraz szeroko pojęta komunikacja, są ważnymi elementami współczesnej demokracji⁵. W literaturze przedmiotu wykorzystanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych

¹ M. du Vall, *Obywatelski hacking jako implikator zmian społecznych w XXI wieku*, [w:] *Demokracja elektroniczna. Kontrowersje i dylematy*, red. M. Marczewska-Rytko, Lublin 2013, s. 109–128.

² Nie wszyscy badacze podzielają tak optymistyczną interpretację omawianych zjawisk, twierdząc, że demokracja elektroniczna prowadzi do dwóch przeciwnych zjawisk. Z jednej strony, więcej aktorów politycznych uczestniczących w procesach instytucjonalnych, jest zaangażowanych w pewnego rodzaju ruchy odśrodkowe, powodujące ich obecność w przestrzeni online. W efekcie, tradycyjne media masowe nie są już dominującym źródłem politycznej informacji, gdyż większość wydarzeń ma miejsce w sieci. Polityka staje się dzięki temu bardziej pluralistyczna i inkluzywna, jednak wciąż istnieją całe masy obywateli wykluczonych komunikacyjnie, którzy doświadczają brak zaangażowania. Zob. A. Davis, *New Media and Fat Democracy: The Paradox of Online Participation*, https://www.researchgate.net/publication/258173305_New_Media_and_Fat_Democracy_The_Paradox_of_Online_Participation (dostęp: 29.03.2016).

³ M. du Vall, M. Majorek, *Nowe media w służbie „sieciovych” aktywistów*, [w:] M. Wysocka-Pieczyk, B. Świeży, *Człowiek zalogowany*, Kraków 2013, s. 28.

⁴ F. R. Omotoyinbo, *Online Radicalization: the Net or the Netizen?*, „Social Technologies” 2014, Vol. 4 (1), s. 55.

⁵ B. Secler, *Polityka i media w obliczu demokracji medialnej*, [w:] *Demokracja w obliczu nowych mediów. Elektroniczna demokracja, wybory przez Internet, kampania w sieci*, red. M. Musiał-Karg, Toruń 2013, s. 162.

w ustroju demokratycznym nazywa się demokracją elektroniczną (demokracja 2.0, e-demokracja). Jej filarem jest sieciowa demokracja obywatelska, realizowana w różnych formach aktywności online. Jedną z nich jest cyberaktywizm rozumiany jako „działalność o charakterze politycznym, podejmowana *ad hoc* za pomocą nowych mediów, jako sprzeciw wobec określonej sytuacji politycznej przez samoorganizujące się wspólnoty sieciowe, które wykorzystując media Web 2.0, podejmują próby partycypacji w procesach demokratycznych. W tej perspektywie narzędzia Web 2.0 są stosowane tak w interakcji między jednostkami i ich grupami, jak i w interakcji z elitami politycznymi”⁶. Dobrym przykładem tego typu działalności są nowe ruchy społeczne⁷, powstałe w wyniku szeregu procesów zachodzących w nowoczesnym społeczeństwie. Wiele z nich charakteryzuje się dużą skutecznością działania, a w ostatnich latach obserwujemy istotny ich wpływ na funkcjonowanie systemów politycznych.

Podstawowy problem badawczy rozdziału koncentruje się wokół działalności nowych ruchów społecznych, zwłaszcza o charakterze politycznym. Wśród licznych przykładów tego typu ruchów, występujących zarówno w krajach demokratycznych, jak i autorytarnych, do analizy wybrałam trzy: birmańską Narodową Ligę na rzecz Demokracji, organizacje społeczne w Korei Południowej oraz ruchy protestu podczas Arabskiej Wiosny. W tym celu zastosowałam metodę *case study* oraz analizę porównawczą. Zasadniczym celem badawczym jest przedstawienie roli nowych mediów w kształtowaniu nowych ruchów społecznych, a w konsekwencji ich działalności zachodzenia zmian w obrębie poszczególnych systemów politycznych.

Nowe ruchy społeczne

Pojęcie nowych ruchów społecznych wprowadził Claus Offe, zwracając uwagę na zjawisko łączenia się politycznych i pozapolitycznych sfer życia społecznego w Europie Zachodniej od lat 70. XX wieku⁸. Stwierdził

⁶ M. Lakomy, *Demokracja 2.0. Interakcja polityczna w nowych mediach*, Kraków 2013, s. 171.

⁷ Zgodnie z definicją, ruchy społeczno-polityczne to „zbiorowe i celowe działanie o określonym zasięgu przestrzennym i czasowym, zmierzające do wprowadzenia zmian o charakterze strukturalnym, które dotyczą funkcjonowania szeroko rozumianej władzy politycznej i układu powiązań kształtowanego w jej ramach”. Zob. *Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 2003, s. 393.

⁸ Offe poświęcił temu zagadnieniu artykuł pt. *New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics*, opublikowany w czasopiśmie „Social Research” 1985, Vol. 52, No. 4. W polskiej literaturze fragmenty tej publikacji

on wówczas, że w odpowiedzi na wzrost wpływu polityki państwa na życie obywateli, próbują oni odzyskać szerszą kontrolę nad elitami politycznymi. Dochodzi więc do sytuacji, w której uniezależnienie się od państwa wymaga upolitycznienia społeczeństwa obywatelskiego. Prowadzi ono do łączenia ról publicznych z prywatnymi, utożsamiania wspólnoty z organizacją, a zwłaszcza zacierania różnic między jej członkami i formalnymi liderami. W tak powstających nowych ruchach społecznych, tworzonych *ad hoc* oddolnie przez ich uczestników (ochotników-agitatorów), podejmowane akcje przybierają formę masowych demonstracji, zaś sama organizacja opiera się na nieformalnej sieci współdziałania, na wolontariacie, a finansowana jest z dobrowolnie przekazywanych datków. To odróżnia je od starych ruchów społecznych, które instytucjonalizowały się w postaci partii politycznych i związków zawodowych, a więc masowych, hierarchicznych organizacji, zmierzających do realizacji projektów zmiany społecznej. Nowe ruchy społeczne koncentrują się na walce w specyficznym dla siebie obszarze, takim jak pacyfizm, ekologia, prawa kobiet czy mniejszości seksualne.

W literaturze przedmiotu, na początku XXI wieku, pojawił się termin „nowe nowe” ruchy społeczne, którego autorem jest Alain Touraine⁹. Zgodnie z jego interpretacją, te powstałe w drodze ewolucji od 1968 roku ruchy, w bardziej otwarty niż dotąd sposób wzywają do walki w obronie praw człowieka, które podobnie jak wywalczone wcześniej prawa pracowników, mają być powszechnie uznawane. Ponadto Touraine zauważył, że nowe narzędzia komunikacji przyczyniają się do powstawania nurtów opinii publicznej, często radykalnych, które atakują przede wszystkim system polityczny i ekonomiczny. Działania podejmowane przez „nowe nowe” ruchy społeczne zwrócone są głównie przeciwko rządowi, dlatego że to właśnie one przeciwstawiają się wdrożeniu nowych polityk inspirowanych przez organizacje pozarządowe. Kontestacja rzeczywistości politycznej wynika często z braku zaufania społeczeństwa do instytucji państwa. Taka forma „demokracji zorganizowanej nieufności pod adresem demokracji legitymizowanej procesem wyborczym” została nazwana przez Pierre’a Rosanvallon kontrdemokracją¹⁰. Wpisuje się ona w proces, o którym pisał Roland Inglehart, dostrzegając, że „mimo zastoju frekwencji wyborczej (w dużym stopniu spowodowanej słabnięciem lojalności wobec partii politycz-

zostały zawarte w: C. Offe, *Nowe ruchy społeczne: przekraczanie granic polityki instytucjonalnej*, [w:] J. Szczupaczyński, *Władza i społeczeństwo. Antologia tekstów z zakresu socjologii polityki*, Warszawa 1995, s. 226–233.

⁹ A. Touraine, *Myśleć inaczej*, Warszawa 2011, s. 205–206.

¹⁰ P. Rosanvallon, *Kontrdemokracja. Polityka w dobie nieufności*, Wrocław 2011, s. 11.

nych), społeczeństwa zachodnie nie stały się apatyczne, wręcz przeciwnie, w ostatnich dwóch dekadach znacząco częściej angażowały się w te formy politycznej partycypacji, które wyzywały do walki elity”¹¹. Okazuje się więc, że zarówno ewolucja demokracji, jak i postęp cywilizacyjny, a wraz z nim zmiany w sposobie funkcjonowania współczesnego społeczeństwa oraz elit władzy, sprzyjają podejmowaniu aktywności w nowoczesnych ruchach społecznych.

Bez wątpienia sieć zwiększyła zakres i zasięg mobilizacji ruchów społecznych, osłabiając znaczenie granic międzypaństwowych i siłę regionalnych partykularyzmów. Dała im także możliwość przewyciężenia właściwego dla nowoczesności syndromu alienacji i wykorzenia, oferując realizowane w odmienny niż dotychczas sposób poczucie wspólnoty i solidarności¹². I choć wspólnoty wirtualne nie są wspólnotami fizycznymi i nie podlegają tym samym wzorom komunikacji i interakcji co wspólnoty fizyczne, to jednak są one zdolne generować wzajemność i wsparcie, dzięki dynamice podtrzymywanych interakcji¹³. Jak wskazuje Manuel Castells, oparta na sieci struktura społeczna jest wysoce dynamicznym, otwartym systemem, podatnym na innowacje bez narażania na szwank swej równowagi¹⁴. Najważniejszą cechą odróżniającą ruchy społeczne działające w społeczeństwie informacyjnym od ich tradycyjnych form jest fakt, że fundamentem ich funkcjonowania jest środowisko sieciowe¹⁵. Cecha ta ma znaczenie nie tylko ze względu na sam potencjał technologiczny Internetu, ale także aspekty organizacyjne i komunikacyjne. Albowiem dzięki wykorzystaniu Internetu, ruchy społeczne mogą szybko i skutecznie rozpowszechniać informacje, mobilizować członków, sympatyków i opinię publiczną do podejmowania działań, a także masowo rekrutować nowych członków¹⁶. Nowe ruchy społeczne często tworzą więc własne, niezależne, media w sieci, a także wykorzystują narzędzia sieciowe dla celów organizacyjnych: e-maile, listy dyskusyjne, własne strony www oraz media społecznościowe.

¹¹ Cyt. za: M. Nowosielski, *Ruchy społeczne w Internecie*, [w:] *Spółczeństwo informacyjne – wizja czy rzeczywistość?*, red. L. H. Haber, Kraków 2003, s. 167.

¹² P. Maj, *Internet i demokracja. Ewolucja systemu politycznego*, Rzeszów 2009, s. 176–177.

¹³ M. Castells, *Spółczeństwo sieci*, red. nauk. M. Marody, Warszawa 2011, s. 389.

¹⁴ *Ibidem*, s. 492.

¹⁵ M. Lakomy, *op. cit.*, s. 161.

¹⁶ D. Mider, *Partycypacja polityczna w internecie. Studium politologiczne*, Warszawa 2008, s. 265.

Przykłady

Spośród licznych przykładów nowych ruchów społecznych do prezentacji w niniejszym rozdziale wybrałam trzy: birmańską Narodową Ligę na rzecz Demokracji, organizacje działające online w Korei Południowej oraz działalność przeciwników reżimów autorytarnych w krajach arabskich, która spowodowała wybuch Arabskiej Wiosny.

Narodowa Liga na rzecz Demokracji (NLD) w Myanmar została założona 27 września 1988 roku, stając się jedną z najbardziej wpływowych partii ruchu prodemokratycznego w kraju. Partia NLD wygrała wybory parlamentarne w 1990 roku, jednak junta wojskowa unieważniła ich wynik i przejęła władzę¹⁷. Liderem partii jest Aung San Suu Kyi, która jest też honorową przewodniczącą Międzynarodówki Socjalistycznej i laureatką Pokojowej Nagrody Nobla (którą otrzymała w 1991 roku). Po wyborach Suu Kyi została umieszczona w areszcie domowym, a pozostali członkowie partii poddawani byli represjom. W reakcji na działania rządu, birmańska diaspora z różnych części świata podjęła walkę o przywrócenie demokracji w ich ojczyźnie za pośrednictwem Internetu. Wykorzystując takie narzędzia komunikacji jak: poczta elektroniczna, grupy dyskusyjne online czy serwis *BurmaNet*, informowano o bieżących wydarzeniach w kraju, stając się alternatywnym źródłem informacji o sytuacji w Birmie¹⁸. W odpowiedzi na te działania rząd utworzył własną stronę internetową oraz wprowadził restrykcyjne prawo zezwalające na zastosowanie kary więzienia lub wymierzenia grzywny za posiadanie niezarejestrowanego modemu lub faksu¹⁹. W ten sposób Internet stał się forum walki o władzę w tym kraju. Włączyli się w nią także studenci Uniwersytetu Harvarda, którzy założyli stronę internetową *Free Burma Coalition*²⁰. Jedną z głównych idei promowanych na tej stronie było zerwanie przez USA kontaktów z władzami Myanmar. W 1997 roku prezydent Bill Clinton podjął decyzję o zakazie kontaktów z juntą wojskową w Birmie.

Mimo krytyki przez środowisko międzynarodowe polityki władz birmańskich, junta wojskowa dopuszczała się dalszego łamania praw człowieka i prześladowania działaczy opozycyjnych. Do masowych protestów

¹⁷ Wówczas także zarządzono zmianę nazwy kraju z Birma na Myanmar. Więcej: M. Lakomy, *op. cit.*, s. 291–293.

¹⁸ <http://www.burmanet.org> (dostęp: 20.03.2016).

¹⁹ Portal prowadzony przez rząd: <http://www.myanmar.com> (dostęp: 20.03.2016). Więcej na temat kar: Freedom House: Burma, <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2012/burma> (dostęp: 24.10.2016).

²⁰ <http://www.freeburmacoalition.org/> (dostęp: 20.03.2016).

przeciwko polityce rządu doszło w 2007 roku, podczas tzw. „szafranowej rewolucji”. Główną ich przyczyną była podwyżka cen paliw oraz żywności, a organizatorami manifestacji byli mnisi buddyjscy i birmańska inteligencja²¹. Protestanci domagali się wprowadzenia ustroju demokratycznego, poszanowania wolności religijnej oraz powstrzymania wzrostu cen gazu i łamania praw człowieka. Mimo pokojowego charakteru wystąpień, władze użyły siły, zginęło wielu mnichów. Spotkało się to ze wzmożoną krytyką internautów, którzy na bieżąco relacjonowali wydarzenia w kraju. W wyniku oddolnych nacisków ludowych oraz zdecydowanej postawy społeczności międzynarodowej (w tym między innymi przyjęcie rezolucji przez Parlament Europejski w sprawie sytuacji w Birnie), rozpoczął się proces odnowy²².

Od 2008 roku można zauważyć w Birnie zachodzące zmiany: przyjęto nową konstytucję, uwolniono więźniów politycznych, zniesiono cenzurę, poprawiają się stosunki z Zachodem, kraj otwiera się na turystykę i inwestycje zagraniczne. 13 listopada 2010 roku Aung San Suu Kyi została uwolniona z aresztu domowego. Mimo wielu zastrzeżeń co do intencji władz birmańskich, zwłaszcza dotyczących niedemokratyczności niektórych zasad konstytucyjnych i dążenia do umocnienia swojej pozycji w systemie politycznym, w 2015 roku doszło do historycznego rozstrzygnięcia wyborów parlamentarnych. W tych wyborach bowiem Narodowa Liga na rzecz Demokracji zdobyła bezwzględną większość w obu izbach Zgromadzenia²³. Mimo iż Suu Kyi, ze względu na ograniczenia prawne, nie została ani prezydentem, ani premierem, nadal pełni funkcję lidera partii i to ona nadaje kierunek zmian w Myanmar. Można więc uznać, że kilkunastoletni proces walki o demokrację w tym kraju został zakończony sukcesem, a proces transformacji ustrojowej właśnie się rozpoczął.

Drugim przykładem istotnego oddziaływania ruchu społecznego na system polityczny była działalność klubu kibiców The Red Devils w Korei Południowej. Rozwój Internetu w tym kraju dokonał się w szybkim tempie dzięki programowi rządowemu *Ten Million People Internet Education*, któ-

²¹ M. Łakomy, *op. cit.*, s. 293. A. Kobyłka, *Do czego doprowadzi szafranowa rewolucja?*, <http://www.psz.pl/124-polityka/aleksander-kobylka-do-czego-doprowadzi-szafranowa-rewolucja-komentarz> (dostęp: 18.03.2016).

²² P6_TA(2008)0178, Sytuacja w Birnie. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 24 kwietnia 2008 r. w sprawie sytuacji w Birnie, [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/p6_ta\(2008\)0178_/p6_ta\(2008\)0178_pl.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/p6_ta(2008)0178_/p6_ta(2008)0178_pl.pdf) (dostęp: 18.03.2016).

²³ J. Fisher, *Myanmar's 2015 landmark elections explained*, <http://www.bbc.com/news/world-asia-33547036> (dostęp: 15.03.2016).

ry był realizowany w latach 1999–2005²⁴. To wprowadzenie społeczeństwa koreańskiego w globalną sieć komunikacyjną spowodowało, że stało się ono mniej spolaryzowane, bardziej aktywne obywatelsko, stające wobec problemów nowego typu, jak gender, młodzież, seksualność czy niepełnosprawność. Jednocześnie elity władzy dążyły do demokratycznej konsolidacji. Na styku tych procesów, dywersyfikacji działań politycznych i wzmocnienia sił społecznych, doszło do rozwoju kultury „netizen”, w której obywatel zmienił się w „siecioobywatela”, działającego głównie w Internecie²⁵.

W 2002 roku w Korei Południowej i Japonii odbywały się XVII Mistrzostwa Świata w Piłce Nożnej (FIFA World Cup). Kibice reprezentacji narodowej Korei, zrzeszeni w fanklubie The Red Devils, uruchomili stronę internetową w celu wymiany informacji i opinii o zawodnikach i meczach. Za pośrednictwem tej witryny organizowano także różnorodne formy wsparcia dla drużyny narodowej, jak strefy kibica, wspólne oglądanie meczów, pochody po zwycięskich rozgrywkach. Identyfikacja grupowa wspierana była przez noszenie czerwonych koszulek, wspólne śpiewanie piosenek czy tańce na ulicach. Fenomen kibiców Red Devils²⁶ stał się najważniejszym publicznym wydarzeniem od czasów ruchu minjung²⁷ w latach 80. XX wieku.

W czasie tego piłkarskiego święta doszło do tragicznego wypadku, w którym zginęły dwie koreańskie uczennice. Sprawcami byli amerykańscy żołnierze stacjonujący w bazie wojskowej na terenie Korei. Po uniewinnieniu ich przez sąd, koreańska młodzież, zmobilizowana w akcjach internetowych, wyszła na ulice, manifestując swoją niechęć do Amerykanów. 30 listopada 2002 roku tysiące Koreańczyków wzięło udział w marszu *Candle-light Anti U.S. Demonstrations*. Jednocześnie odbywała się prezydencka kampania wyborcza. Jednym z uczestników manifestacji był kan-

²⁴ Obecnie Korea Południowa jest jednym z 8 krajów – liderów w dziedzinie edukacji online, dane ICEF Monitor, <http://monitor.icef.com/2012/06/8-countries-leading-the-way-in-online-education/> (dostęp: 15.03.2016).

²⁵ S. Park, *Inoperative Community in Post-Authoritarian South Korea: Football Fandom, Political Mobilization and Civil Society*, „Journal for Cultural Research” 2010, Vol. 14, No. 2, s. 201.

²⁶ Poświęcono mu wiele publikacji, między innymi: S. H. Lee, *The Red Devil and the World Cup*, Seoul 2005; D. M. Shin, *Football Supporters and the Red Devil*, Seoul 2005. Oficjalna strona internetowa: <http://www.reddevil.or.kr/> (dostęp: 12.03.2016).

²⁷ Ruch (Ludowy) minjung doprowadził do ogólnokrajowego protestu w Korei Południowej w czerwcu 1987 roku, w wyniku którego odsunięto od władzy wojsko i rozpoczęto proces demokratyzacji, wprowadzanie reform gospodarczych i otwartości w kulturze. Zob. *South Korea's Minjung Movement: The Culture and Politics of Dissidence*, ed. K. M. Wells, Honolulu 1995.

dydat na prezydenta, uczestnik ruchu demokratycznej opozycji z lat 80. XX wieku i obrońca praw człowieka, Roh Moo-hyun. Od 2000 roku prowadził on własną stronę internetową, zaś jego zwolennicy utworzyli klub online o nazwie *Nosamo Roho*²⁸. Roh Moo-hyun wygrał wybory prezydenckie, które odbyły się na początku 2003 roku (w 2004 roku prezydent Aleksander Kwaśniewski odznaczył go Orderem Orła Białego).

Wybór Moo-hyuna na prezydenta Korei Południowej był postrzegany jako przełom w politycznej historii kraju. Ten „Internetowy Prezydent” stał się politykiem niezależnym od konserwatywnych elit i gwarancją konstytucyjnych reform²⁹. Między innymi dlatego został poddany procedurze impeachmentu, wszczętej przez parlament w 2004 roku. Swój sprzeciw wobec wniosku o pozbawienie prezydenta urzędu jego zwolennicy wyrażali na ulicach koreańskich miast. Organizując się w Internecie, działaczom *Nosamo* udało się zmobilizować około 50 tys. protestantów w Seulu, biorących udział w największych od 2002 roku manifestacjach społecznych. Ostatecznie, na skutek decyzji Sądu Konstytucyjnego, prezydent zachował urząd.

Przywołane przykłady działalności społeczeństwa koreańskiego w świecie wirtualnym, jak i realnym, świadczą o dokonujących się zmianach w zakresie wzrostu partycypacji politycznej oraz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Dokonują się one w oparciu o uwarunkowania kulturowo-historyczne, a także dzięki powszechnemu dostępowi do Internetu. Koreańczycy, potrafiąc używać nowych narzędzi komunikacyjnych, mogą kontrolować swoich reprezentantów w instytucjach władzy, inicjować debatę publiczną czy prowadzić kampanie polityczne bardziej efektywnie niż mogli to robić, nie mając dostępu do sieci. Warto odnotować również, że wzrost partycypacji politycznej w Internecie doprowadził Koreę Południową do przyjęcia planu wprowadzenia procedury elektronicznego głosowania w wyborach do organów władzy różnego szczebla w tym kraju³⁰.

Ostatnim, a jednocześnie najpoważniejszym w skutkach przykładem wykorzystania Internetu w walce politycznej, była rewolucja zwana Arabską Wiosną. Rozpoczęła się ona na przełomie 2010 i 2011 roku, w jej wybuch był efektem niezadowolenia z sytuacji gospodarczej, społecznej i politycz-

²⁸ M. Lakomy, *op. cit.*, s. 297–298.

²⁹ S. Park, *Inoperative Community in Post-Authoritarian South Korea: Football Fandom, Political Mobilization and Civil Society*, „Journal for Cultural Research” 2010, Vol. 14, No. 2, s. 212–213.

³⁰ Program ten został przyjęty przez Narodową Komisję Wyborczą w 2005 roku. Zob. J.W. Choi, *Deliberative Democracy, Rational Participation and e-Voting in South Korea*, „Asian Journal of Political Science” 2006, Vol. 14, No. 1, s. 65 i 73.

nej w krajach Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej. W sytuacji wieloletnich reżimów autorytarnych, powszechnej korupcji, braku perspektyw oraz pogarszającej się sytuacji ekonomicznej, wystarczył incydent, aby wywołać rewolucję. 17 grudnia 2010 roku młody Tunezyjczyk Mohamed Bouazizi dokonał aktu samospalenia w proteście przeciwko poniżeniu i konfiskacie towarów, którymi handlował. Zmarł na początku stycznia 2011 roku, a jego śmierć stała się impulsem, który wywołał masowe protesty³¹. Dzięki wykorzystaniu mediów społecznościowych, Tunezyjczycy byli w stanie łatwo i skutecznie się komunikować, pozostając poza kontrolą władzy. Ponadto istotną rolę odegrała postawa wojska. Głównodowodzący sił zbrojnych odmówił bowiem obrony prezydenta i użycia siły wobec protestantów³². W konsekwencji prezydent Ben Ali wraz z rodziną i częścią olbrzymiego majątku uciekł z kraju.

W Egipcie powstanie zorganizowała młodzież pochodząca głównie z dużych miast. Wydarzenia z początku 2011 roku zostały bowiem zapoczątkowane przez umieszczenie na Facebooku wezwania do demonstracji ku czci zamordowanego przez policję Khaleda Saida³³. Do pierwszego protestu doszło 25 stycznia podczas tzw. „dnia gniewu”, gdy setki tysięcy Egipcjan wyszły na ulice Kairu, okazując swój sprzeciw wobec reżimu prezydenta Mubaraka. Do kolejnych manifestacji doszło podczas „piątku gniewu” (28 stycznia) oraz „marszu miliona” (1 lutego). Inaczej niż w Tunezji, wobec demonstrantów użyto siły, było wielu rannych i ofiar protestów. Ostatecznie, 11 lutego, Mubarak podał się do dymisji, a władzę w kraju przejęła Najwyższa Rada Wojskowa.

Zarówno w Tunezji, jak i Egipcie, wykorzystanie Facebooka do organizacji i rozpowszechniania informacji o protestach przeciwko władzy, było możliwe dzięki przetłumaczeniu serwisu na język arabski w 2009 roku, co pozwoliło na masowy dostęp zwykłych ludzi do mediów społecznościowych. Jak wskazuje Zeynep Tufekci, tak duże znaczenie tego typu mediów dla rozwoju rewolucji w krajach arabskich wynikało z ekstremalnie wysokiego poziomu kontroli sfery publicznej przez ośrodki władzy. Jediną wolną i otwartą sferą życia był więc w tych krajach Internet. Tam zaś, gdzie społeczeństwa cieszyły się wolnością i swobodą wypowiedzi (kraje zachodnie), efekt wprowadzenia Internetu był słabszy, ponieważ nie doświadczano tam

³¹ A. Dzisiów-Szuszczkiewicz, „Arabska wiosna” – przyczyny, przebieg, prognozy, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2011, nr 18, s. 43.

³² J. Armbruster, *Arabska wiosna. Rewolucja w świecie islamskim*, przeł. R. Kędziński, Wrocław 2012, s. 67.

³³ Autor wpisu, Wael Ghonim, ma dziś około 1,5 miliona fanów w serwisie Facebook.

przejścia z otoczenia kontrolowanego do otwartego³⁴. W czasie Arabskiej Wiosny serwisy społecznościowe przyciągały uwagę międzynarodowej opinii publicznej (lub też reakcję państw i organizacji międzynarodowych, jak np. w Libii czy Syrii), pozwalały uniknąć cenzury czy uzyskać informacje ukrywane przez rząd, dzięki temu ich użytkownicy – głównie młodzi internauci, byli nośnikami procesów demokratyzacji w tym regionie³⁵.

Po Tunezji i Egipcie wystąpienia o podobnym charakterze były organizowane w większości krajów arabskich, będąc reakcją na nadużycia władzy, cenzurę oraz łamanie praw człowieka. W Libii protesty zainicjowały grupy uzbrojonych rebeliantów we wschodnich prowincjach, co ujawniło plemienne i regionalne podziały w kraju. Muammar Kadafi zbudował tu państwo policyjne, a wszelkie objawy niezależnej aktywności politycznej tłumił siłą. W Syrii demonstracje rozpoczęły się w mieście Daraa, leżącym przy granicy z Jordanią. Rewolty w większości nie miały charakteru religijnego ani ideologicznego. Wśród inicjatorów protestów, mimo iż są najlepiej zorganizowaną i najsilniejszą opozycją, nie było raczej fundamentalistów islamskich, co jednak nie powstrzymało prezydenta Baszara al-Asada od użycia siły (łącznie ze stosowaniem tortur wobec protestantów)³⁶. Inni przywódcy, zwłaszcza w krajach Zatoki Perskiej (ale i w Jordanii oraz Maroku), próbowali zapobiec wybuchowi masowych protestów, głównie poprzez deklaracje reform społecznych, politycznych i gospodarczych³⁷.

Wśród konsekwencji Arabskiej Wiosny dla systemów politycznych poszczególnych państw, należy wymienić: odsunięcie dyktatorów od władzy (Tunezja, Egipt, Libia), uchwalenie nowych konstytucji (Tunezja w 2014 roku, Egipt w 2011 i 2014 roku), zmiana ordynacji wyborczych, przeprowadzenie wolnych wyborów, rozpoczęcie procesu transformacji ustrojowej. Oczywiście obszar ten nadal nie należy ani do bezpiecznych, ani demokratycznych, czego dowodem jest chociażby stan wojny domowej (Syria) czy powstanie Państwa Islamskiego. Z pewnością zaś wydarzenia 2011 roku zakończyły etap rządów autorytarnych i spowodowały rozpoczęcie procesu zmian o historycznym znaczeniu.

³⁴ Z. Tufekci, *Social movements and governments in the digital age: evaluating a complex landscape*, „Journal of International Affairs” 2014, Vol. 68, No. 1, s. 4.

³⁵ *Ibidem*, s. 2.

³⁶ K. Czajkowska, A. Diawol-Sitko, *Systemy polityczne wybranych państw Bliskiego Wschodu*, Warszawa 2012, s. 223.

³⁷ A. Dzisiów-Szuszczykiewicz, *op. cit.*, s. 47–48.

Wnioski

Opisane powyżej przykłady ruchów społecznych charakteryzuje wiele cech wspólnych, z których komunikacja internetowa zdaje się najważniejsza. Internet bowiem zadziałał tu nie tylko jako forum informacyjne (szczególnie w Birnie, stanowiąc swoistą alternatywę informacyjną dla propagandy rządu; w krajach arabskich, informując o wydarzeniach, które nie były publikowane w mediach tradycyjnych; czy w Korei, gdzie intencja informowania o wydarzeniach sportowych przerodziła się w nowe źródło informacji o charakterze politycznym), ale również jako platforma o znaczeniu mobilizacyjnym (organizowanie i zachęcanie do podejmowania działań opozycyjnych wobec władz, co miało szczególne znaczenie w krajach autorytarnych – Birma, kraje arabskie; lub do organizowania manifestacji w sprawie uznanej za ważną społecznie i politycznie przez oddolną grupę inicjatorów – Korea i protesty przeciwko obecności wojsk amerykańskich w tym kraju). Wszystkie opisane wyżej inicjatywy podejmowane były oddolnie, przez grupy społeczne, działały nieformalnie i w oparciu o zaangażowanie wolontaryjne (przynajmniej w początkowej fazie istnienia, gdyż niejednokrotnie ich skuteczność i masowość oddziaływania, zachęcały różne siły polityczne wewnątrz kraju i poza jego granicami, do aktywnego uczestnictwa). Poza różnicami kulturowymi i wynikającymi ze specyfiki systemów politycznych (autorytarna Birma i kraje arabskie a demokratyczna Korea Południowa), różnice między omówionymi przykładami można dostrzec też w samym dostępie do Internetu (w Birnie ograniczenie dostępu do Internetu było przyczyną tego, że platformy opozycyjne prowadzone były poza granicami kraju; w Korei zaś umiejętność korzystania z nowoczesnych technologii umożliwiła samodzielne kreowanie wydarzeń; w krajach arabskich istotne zaś było udostępnienie arabskiej wersji językowej Facebooka, co spowodowało masowy dostęp do tego serwisu).

Doświadczenia omawianych krajów dowodzą, że wraz z rozwojem technologii komunikacyjnych oraz powstaniem społeczeństwa informacyjnego zrodził się nowy typ ruchów społecznych, wykorzystujących Internet jako platformę politycznej interakcji, a w konsekwencji powszechnej partycypacji na rzecz zmian politycznych. W przywołanych przykładach media społecznościowe przestały pełnić funkcję czysto informacyjną czy rozrywkową, stanowiąc sferę powszechnej komunikacji, mobilizacji i organizacji nowych ruchów społecznych i politycznych, których celem była demokratyczna zmiana. W krajach autorytarnych, w których sfera online nie jest, tak jak inne sfery, w pełni kontrolowana przez rząd, aktywność na forum

Internetu często stanowi jedyną możliwość prowadzenia działalności opozycyjnej i osiągnięcia demokratycznych celów³⁸. Można więc powiedzieć, że takie cechy elektronicznej partycypacji obywatelskiej jak: bezpośredniość, otwartość, skuteczność czy masowość, powodują, że odpowiada ona na kryzys tradycyjnych form demokracji i potrzebę podejmowania aktywności politycznej, która zawsze pojawia się w społeczeństwach.

Bibliografia

Dokumenty

P6_TA(2008)0178, Sytuacja w Birmie. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 24 kwietnia 2008 r. w sprawie sytuacji w Birmie, [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/p6_ta\(2008\)0178_/p6_ta\(2008\)0178_pl.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/p6_ta(2008)0178_/p6_ta(2008)0178_pl.pdf)

Wydawnictwa zwarte

- Armbruster J., *Arabska wiosna. Rewolucja w świecie islamskim*, przeł. R. Kędziński, Wrocław 2012.
- Castells M., *Społeczeństwo sieci*, M. Marody (red. nauk.), Warszawa 2011.
- Czajkowska K., Diawoł-Sitko A., *Systemy polityczne wybranych państw Bliskiego Wschodu*, Warszawa 2012.
- Dziak W. J., Strnad G., *Republika Korei. Zarys ewolucji systemu politycznego*, Warszawa 2011.
- Lakomy M., *Demokracja 2.0. Interakcja polityczna w nowych mediach*, Kraków 2013.
- Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 2003.
- Maj P., *Internet i demokracja. Ewolucja systemu politycznego*, Rzeszów 2009.
- Mider D., *Partycypacja polityczna w internecie. Studium politologiczne*, Warszawa 2008.
- Muszyński J., *Społeczeństwo informacyjne. Szkice politologiczne*, Toruń 2006.

³⁸ Dla krajów demokratycznych ma to inne konsekwencje – protesty społeczne przeciwko polityce oszczędności i nierówności nie wywołują zasadniczych zmian w polityce, przez co nie są w stanie zagrozić obecnie rządzącym. Zob. Z. Tufekci, *op. cit.*, s. 16.

Rosanvallon P., *Kontrdemokracja. Polityka w dobie nieufności*, Wrocław 2011.

Touraine A., *Myśleć inaczej*, Warszawa 2011.

Wysocka-Pieczyk M., Świeży B., *Człowiek zalogowany*, Kraków 2013.

Artykuły

Choi J. W., *Deliberative Democracy, Rational Participation and e-Voting in South Korea*, „Asian Journal of Political Science” 2006, Vol. 14, No. 1.

Davis A., *New Media and Fat Democracy: The Paradox of Online Participation*, https://www.researchgate.net/publication/258173305_New_Media_and_Fat_Democracy_The_Paradox_of_Online_Participation.

Dzisiów-Szuszczykiewicz A., „Arabska wiosna” – przyczyny, przebieg, prognozy, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2011, nr 18.

Kobyłka A., *Do czego doprowadzi szafranowa rewolucja?*, <http://www.psz.pl/124-polityka/aleksander-kobyłka-do-czego-doprowadzi-szafranowa-rewolucja-komentarz>.

Nowosielski M., *Ruchy społeczne w Internecie*, [w:] *Spółeczeństwo informacyjne – wizja czy rzeczywistość?*, red. L. H. Haber, Kraków 2003.

Omotoyinbo F. R., *Online Radicalization: the Net or the Netizen?*, „Social Technologies” 2014, Vol. 4 (1).

Offe C., *Nowe ruchy społeczne: przekraczanie granic polityki instytucjonalnej*, [w:] J. Szczupaczyński, *Władza i społeczeństwo. Antologia tekstów z zakresu socjologii polityki*, Warszawa 1995.

Sztompka P., *Ruchy społeczne – struktury in statu nascendi*, [w:] *Socjologia – lektury*, red. P. Sztompka, M. Kucia, Kraków 2005.

Park S., *Inoperative Community in Post-Authoritarian South Korea: Football Fandom, Political Mobilization and Civil Society*, „Journal for Cultural Research” 2010, Vol. 14, No. 2.

Secler B., *Polityka i media w obliczu demokracji medialnej*, [w:] *Demokracja w obliczu nowych mediów. Elektroniczna demokracja, wybory przez Internet, kampania w sieci*, red. M. Musiał-Karg, Toruń 2013.

Touraine A., *Wprowadzenie do analizy ruchów społecznych*, [w:] J. Szczupaczyński, *Władza i społeczeństwo. Antologia tekstów z zakresu socjologii polityki*, Warszawa 1995.

Tufekci Z., *Social movements and governments in the digital age: evaluating a complex landscape*, „Journal of International Affairs” 2014, Vol. 68, No. 1.

Strony internetowe

<http://www.bbc.com/>
<http://www.burmanet.org/>
<https://www.facebook.com/NLDParty>
<http://www.freeburmacoalition.org/>
<http://www.monitor.icef.com/>
<http://www.myanmar.com/>
<http://www.nldofficial.org/>
<http://www.reddevil.or.kr/>